

ἔδρας ἐπιστροφῆν τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες ὑπέκουσαν παραυτίκα. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ συγχρόνως ἠδύδωκε νὰ διατάξῃ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς καθαιρέσεως τοῦ Κυρίλλου καὶ Μένονος, ἐν ᾧ τὸν πατριάρχην τῆς πρωτεύουσας αὐτοῦ ἐξώρισεν εἰς τινα μονὴν παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν· ἐκείθεν δ' ἀπέπεμψεν αὐτὸν, γενόμενος ἐχθρὸς αὐτοῦ μανιώδης, ἐν ἔτει 432 εἰς τὴν μεγάλην ὕαριν ἐν Αἰγύπτῳ. Φερόμενος δὲ τῆδε κάκεισε διὰ τῶν ἐρήμων ἀπέθανεν ὁ ἀτυχὴς Νεστοριὸς περὶ τὸ ἔτος 440¹. Ἀλλὰ τὸ δόγμα του δὲν συνηραίνισθη μετ' αὐτοῦ, ἐπεὶ δὴ καίτοι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπήνεγκεν ἔνωσιν μεταξὺ τοῦ Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχείας, ἡ δογματικὴ ἔρις ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Οἱ δὲ ὀπαδοὶ τοῦ Νεστορίου, ἐμμένοντες εἰς τὴν πεποιθήσιν αὐτῶν, ἐπορεύθησαν τέλος εἰς τὰ ἐνδότερα Ἀσίας, συμμεταγαγόντες τὸν ἐλληνοκτονικὸν πολιτισμὸν μέχρι τῶν ἐρήμων τῶν Ταρτάρων καὶ τῆς μυθώδους Σινικῆς. Ἔως τῆς σήμερον δὲ ὑφίστανται παρὰ τοῖς Κούρδοις καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἰνδοῖς χαλδαϊκαὶ χριστιανικαὶ κοινότητες φερώνυμοι τοῦ Νεστορίου.

Ἡ δὲ πτώσις τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἦτο κατὰ μῆκος μέρος ἔργον τῆς Πουλχερίας, ἐπεὶ δὴ εἰς ταύτης τὴν ἐμπάθειαν εἶχε τέλος ὑποχωρήσει ὁ ἀδελφός. Αὕτη δ' ἔκτισεν ἔπειτα ἐν τῇ κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν συνοικίᾳ τῶν Βλαχεριῶν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, ἣτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μνημεῖον τῆς νίκης ταύτης τῆς ὀρθοδοξίας. Ἐν δὲ Ῥώμῃ Σζῆτος ὁ Γ' ὁ διαδεξάμενος τὸν Κοιλοστίνον ἀπὸ τοῦ ἔτους 432, ἀνωκοδόμησε τὴν περὶ ὠνυμον βασιλικὴν S. Maria Maggiore ὡς μνημεῖον τῆς αὐτῆς νίκης. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μεταπεισθεὶς Θεοδοσίος ἔκτισεν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Κύριλλον τὴν ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ μεγάλην ἐκκλησίαν τὴν ἐπονομασθεῖσαν ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος².

[Ἐπεται συνέχεια].

καὶ τὰ κέρδη, ἅτινα συλλέγουσι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διάσημοι αἰοῖδοι, εἶνε ἀληθῶς μυθώδη. Ἡ Πάτρις συνέρωνησε μετὰ τινος θεατρῶνος νὰ περιέλθῃ τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἀμερικῆς, ψάλλουσα δις καθ' ἑβδομάδα. Ἡ ἀντιμισθία αὐτῆς ὤρισθη εἰς 25, 000 φράγκων ἀνὰ πᾶσαν ἑσπέραν. Ὁ θεατρῶνης προκατέβαλε 300, 000 φράγκων ὡς ἐγγύησιν, ὑπεχρέωθη δὲ νὰ ἔχῃ ἰδίᾳ δαπάνη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἀπαραιμίλου αἰοῖδου αἰθουσῶν καὶ κοιτῶνα ἐν ταῖς σιδηροδρομικαῖς ἀμαξοστοιχείαις, δύο μαγείρους, ὑπηρέτας κτλ.

1. Ἴδε τὴν ἱστορίαν τῆς περιέργου ταύτης συνόδου παρὰ τῷ Neander καὶ Hefele. Εἶνε δὲ ἐνδιαφέρουσα ἡ παραβολὴ τῆς ἀντιλήψεως τῶν γεγονότων παρὰ τῷ διαμακρομένῳ καὶ τῷ καθολικῷ ἐπισκόπῳ.

2. Μ α λ α λ α s XIV, 359.

Τελευταία ἐν τῇ
ΑΓΙΑΙ ΣΟΦΙΑΙ¹
τελετῇ.

[29 Μαΐου 1453].

Ἡ πληκτικωτέρα σκηνή, ἐξ ὧσων τὰ χρονικὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ τεμένουσ τῆς ἁγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν παραδοθῇ εἰς τὸ τετρακοσιετὸς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν ἦδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμένος νὰ κυρώσῃ μὲ τὸ ἴδιόν του αἶμα τὴν μέλλουσαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρῃσιν, ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φοροῦρα, καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνωδευμένος ἀπὸ πολλοῦ στρατηγού, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ Κύριε ἐλέησον!

Ἦτον ὄρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453. Ὁ ἦχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν, καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες, ἐνώπιον τῆς ὠραίας Πύλης ἰστάμενοι, τὴν τελευταίαν ἦδη ἀνέπεμπον ἱκεσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ «ὕπερ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον». Σύνολος ἡ κύκλω σκηνὴ ἐνέπνευε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταπεπιεσμένοι ὡσανεὶ ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεία ὀλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξίς ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσπείρασαν· οἱ δημόται συγκεχυμένως ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατρικίων, οἱ πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων, καὶ, ὡς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολλοὶ μετὰ πολιτῶν ἀδικαίους συμπεριπτύσσονται. Καὶ αὐτὸς ὁ πάνσεπτος Νεὸς, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτὲ κραταιᾶς Ὀρθοδόξιας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων, τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ καύχημα, νῦν γεφυρωμένος παντός πολυτίμου κοσμηήματος, καὶ ἀπεικιδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος, εἰκονίζει τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρῶν γραμμέον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅτω πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ, καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλαυθμοῦ, καὶ ὁ κοπετός τοῦ λαοῦ διπλασι-

1. Ὁ νεὸς οὗτος ἦν ἀφιερῶμένος εἰς τὴν ὑπεράστην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν, οὐχὶ δὲ εἰς γυναικᾶ ἀγίαν, ὡς ὑπέλαβον καὶ ἄχρι τοῦδε ὑπολαμβάνουσι πολλοὶ ἐκ τῶν τοῦ ὄχλου. Τὸ ἑρτολόγιον τῆς ἐκκλησίας ἀναφέρει μὲν γυναικᾶς Σοφίας καλουμένης, ἀλλ' ὁ νεὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντινίου οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὰς ἁγίας ταύτας.

Σ. τ. Δ.

άζεται. Ἐφαίνετο ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων ἦτο περιορισμένη μόνον ἐντὸς τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπὸ τοῦ σώματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄδυσσον.

Τονιζομένου τοῦ Κοινωνικοῦ, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος περιβεβλημένος τὰ βασιλικὰ μὲν, ἀλλά, φεῦ! πενιχρά καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής, μετὰ ὀφθαλμῶν δεδακρυμένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάζει· καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον Νῆον δὲν ἀκούεται πᾶρεξ ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανούς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ νοερώς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται, Κύριος οἶδε, τίνα λυτήριον καὶ πατριωτικὴν προσευχὴν· προσπίπτει τρεῖς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαλιτίζων δι' ἐνὸς πατριωτικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ταραχῶδως ἀναβαίνουσιν ἀπὸ τῆς καρδίας του, εἶτα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν, ἀναβοᾷ γεγυῖα τῇ φωνῇ.

«Χριστιανοὶ, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ἅς συγχωρήσῃ τὰς ἐδικὰς σας!»

Παραλαμβάνων δὲ, ὡς ἔθος, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

Ἄπαντες ἐν στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἐφώναζαν.

«Ἐσο συγχωρημένος!»

Μετὰ ταῦτα, ὁ ἀγνισμένος, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεταίωτος ἔσχατος βασιλεῦς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παραινεῖ αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν ἅπαντες· πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν «ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν εἴνε παρὰ Θεοῦ ὠρισμένοι νὰ σώσωσι διὰ θυσίας τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα, τὸνλάχιστον ὀφείλουσι νὰ καταλείψωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτης, οἷα εἴνε ἀναγκαῖα, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων, καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν».

Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοὺς λυπηροῦς, οἵτινες, μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβάνοντο, ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν ὡς ἡ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὁρμῆς, ἐκρηγνύονται οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὄδυροὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχωρήσωσιν δὲν ἀκούεται πλέον· ἐν τῇ δε τῇ ὥρᾳ, λέγει ὁ Φραντζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγήσεται τοὺς

τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους; ἐν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος, ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνησάτω.

Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα τῶν· αἱ γυναῖκες βίβτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγγέονται μετὸν κρότον τῶν σπαθίων καὶ τῶν ἀσπίδων.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκοινωνήσαν ἅπαντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος· ἅπαντες ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὠλοσαν ὄρκον καὶ βασιλεῦς, καὶ ἀριστοκρατία, καὶ λαὸς, καὶ ἱερατεῖον.

Διότι ἄλλο τις δὲν ἤκουεν εἰμὴ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ φρικτοῦς ὄρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχεύτης αἰχμαλωσίας. Συγχωρήσωσιν με, ἀδελφε! εἰς ἐφώναζεν ὧδε· καὶ πάλιν ὁ Θεὸς ἅς σὲ συγχωρήσῃ! ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄρσις τῶν πλημμελημάτων παρεξέταθη σχεδὸν μέχρις αὐγῆς.—Ἡθελεν ὁ μεταίωτος φαίνεται, ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῇ παναγίᾳ του.

Ἴσως οὐδαμοῦ τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας εὑρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καὶ ὁμοιοῦς!

Ἡ γόνιμος καὶ ταρκατικὴ φαντασία τοῦ Σακεσπέρου, ὁ φιλόθρησκος κάλαμος τοῦ Σχιλλέρου οὐδέποτε παρέστησαν σκηνὴν ἔχουσαν, ὡς αὕτη, τόσον ὀλίγην χρεῖαν δραματικῆς ἐφευρέσεως καὶ εἰκονικότητος τεχνικῆς!

Οἱ Τούρκοι τέλος περικυκλοῦσι τὸν λαμπρόψυχον βασιλέα. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁρᾷ τὸν ἄφρικτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὁπαδοὺς του· «Δὲν εἶνε κανεὶς ἐδῶ ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Οὐδεὶς ζωντανὸς ἦτο πλησίον του· δὲν ἦτο ἄλλο πᾶρεξ πτώματα Χριστιανῶν.

Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτὸς, ὑστατος πάντων, τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον στέφανον περὶ οὗ ὀλίγον πρότερον ἔλεγεν, ἐνθαρρῶν τὸς συναγωνιστάς του· τρωθεὶς εἰς τὸν ὄμον, πίπτει ἐπὶ τὸ τεῖχος τῆς Ὀρθοδοξίας ἡμιθανής, κατὰ τὸ 49 ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ἐκπνέει εὐσεβῆς τε καὶ φιλογενῆς καθ' ἅπερ ἐδιώσατο.

Ὁ τόπος ὅπου παρέδωκε τὴν ψυχὴν εἰς Θεὸν, ἀνήκει φεῦ! εἰσέτι ἀνήκει τοῖς βαρβάρους· ἀλλ' ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ μνήμη καὶ τὸ πνεῦμά του ἀνήκουσιν ἀναπαλλοτριώτως τῇ ἑλληνικῇ Ἀναγεννήσει.

Ὡς δὲ ἡ φήμη διέδραμεν ὅτι ἡ Βασιλεὶς ἠχμαλωτίσθη (29 Μαΐου 1453) πλήθος ἀνακόθιμυτον Χριστιανῶν ὤρμησε διὰ προφύλαξιν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας. Ἐν ἀκαρεῖ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς ἐγένετο πλήρης. Ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ περιούλια καὶ εἰς τὰς στήλας καὶ εἰς τὸ

θυσιαστήριον καὶ εἰς πάντα τόπον ἦτον ὄχλος ἀναριθμητος· κλείσαντες δὲ τὰς θύρας, ὅλοι δροφῶνως, καὶ μετὰ φωνῶν διακοπτομένων ἀπὸ ὀλουγμῶν καὶ θρήνων καὶ κραυγῶν ἀπελπίσας, ἰκέτευον σωτηρίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι λεηλατοῦντες, πυρπολοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες, φθάνουσιν εἰς τὸν ναὸν, καὶ εὐρόντες τὰς πύλας κλεισμένας, ἐπιχειροῦσι νὰ ῥίψωσιν αὐτὰς κάτω μετὰ πελέκειων. Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην σκηνὴν! τίς τοὺς θρήνους οἵτινες ἐγείροντο ἔσωθεν βροντωδέστεροι ἀνὰ ἕκαστον κτύπημα τοῦ στυγεροῦ πελέκειος ἐπὶ τὴν θύραν! τίς τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν νηπίων, καὶ τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων, καὶ τοὺς ὄδυρους τῶν πατέρων, καὶ τὰ δάκρυα τῶν συσσωρευθεισῶν ἑλληνίδων παρθένων!

Ἀιφινιδίως ἐγείρεται σιθιχὰ φωνή, σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους ἐπιβάλλουσα.— Ὅσοι πιστοὶ, λέγει, παύσατε τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ἀκροασθήτε τῶν λόγων μου!

Ἦτον ἡ φωνὴ τοῦ Γενναδίου. Ὁρθίος ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος, μετὰ τὰς χεῖρας τεταμένας ἐπάνω μυρῶν καὶ μυρῶν κεφαλῶν, φέρων ἔτι τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐφαίνετο ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τοῦ πένθους τὴν μέλαιναν πορφύραν Ἀυτοκράτορ τῆς συμφορᾶς.

Ἦσαν δὲ οἱ ὑπεροὶ φθόγγοι τοῦ Εὐαγγελίου, οἵτινες ἤχησαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ τῇ 29 Μαΐου 1453.

Οἱ Τούρκοι ἐλθόντες ξιφῆρεις ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἰδόντες τὸν μυριάριθμον λαόν, ἕκαστος ἔσχε τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον. Ἐδουλεύετο δούλη μετὰ κυρίας, δεσπότης μετὰ οἰκέτου, ἱερεὺς μετὰ λαϊκοῦ, ἀρχιμανδρίτης μετὰ θυρωροῦ, τρυφεροὶ νέοι μετὰ παρθένων, παρθένους ἄς οὐκ ἔώρα ἡλιος, παρθένους ἄς ὁ γεννήσας μόρον ἔβλεπε. Προμήνυμα τῆς προσεχοῦς ἐν τῇ δουλείᾳ ἑλληνικῆς ἰσότητος!

[Ἐκ τῆς «Περὶ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ» μελέτης τοῦ Σπυρ. Ζημπελίου].

* *

Ἐἶχεν ἡδὴ ἐξημερώσει ἡ 29 Μαΐου 1453 καὶ ἐκουμάτιζεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ Ῥωμανοῦ ἡ ἀστοφόρος τοῦ κράτους σημαία.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ἐπὶ τόσας ἡδὴ ὥρας εἶχεν ἀποκροῦσαι τέσσαρας μεγάλας ἐφόδους καὶ ἠλπίζεν ὅτι ἐπὶ τέλος θέλει κατισχύσει τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Μεχμέτ Β', εἶδεν ἀπροσδοκῆτως τοὺς πολεμικοὺς εἰσβαλόντας ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἑαυτὸν πανταχόθεν περικυκλωθέντα· τὴν στιγμὴν ταύτην ἀνέκραξε «δὲν ὑπάρχει Χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Μόλις δ' ἐπρόφραε τὰς λέξεις ταύτας καὶ εἰς τῶν Τούρκων ἐπλήγησεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέδωκεν ἀμέσως τὴν πληγὴν, ἀλλ' ἕτερος ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐπήνεγκε κατ' αὐτοῦ τραῦμα καίριον· ὡς

ὁ βασιλεὺς ἔπεσεν ὅπως καὶ ἡ πόλις· οὐχὶ ὅτε κατὰ πρόσωπον προστεβλήθη, ἀλλὰ κατὰ νῶτον βληθεὶς, ἔπεσεν ἐν ἧ' ἐξ ἀρχῆς ἔλαβε τάξει καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ κατὰ γῆς κείμενος μεταξὺ μυρῶν ἄλλων νεκρῶν, διότι, καίτοι φορῶν τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα ἐν οἷς ἦσαν κεντημένοι χρυσοὶ ἀστοὶ, δὲν παρετηρήθη τίς ἦτο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἔσπευον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πόλεως ἐπὶ ἀρπαγῇ καὶ λεία. Ἄπασα ἡ πόλις ἦτο ἡδὴ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πολεμίων, πανταχοῦ δὲ αἱ αὐτοκρατορικαὶ σημαῖαι κατεβρίβησαν καὶ ἀνεστηλώθη ἀντ' αὐτῶν ἡ ἡμισέληνος. Ὅτε δὲ περιεχύθη ἡ ἀγγελία ὅτι ἔαλω ἡ πόλις, πάντες ὡς ἐκ συνθήματος ἐνὸς συνέβρυσαν εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Θεοῦ σοφίας· διότι, λέγει ὁ Δούκας, ἦσαν πρὸ πολλῶν χρόνων ἀκούοντες παρά τινων ψευδομάντεων, ὅτι οἱ Τούρκοι μέλλουσι μὲν νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν καὶ νὰ κατακόψωσι τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα καταβῆς ἄγγελος, φέρων ῥομφαίαν, παραδώσει αὐτὴν τε καὶ τὴν βασιλείαν ἀνωμόνῳ ἀνδρὶ παρὰ τῷ κίονῳ Ἰσταμενω, ἀπερίττω δὲ καὶ πενιχρῶ, καὶ ἐρεῖ αὐτῷ· «λάβε τὴν ῥομφαίαν ταύτην καὶ ἐκδίκησον τὸν λαόν τοῦ Κυρίου». Τοῦτου γενομένου οἱ Τούρκοι θέλουσι τραπῆ; οἱ δὲ Χριστιανοὶ καταδιώξουσιν αὐτοὺς κόπτοντες καὶ ἐξέλασσουν ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἐξ ἀπάσης τῆς Δύσεως καὶ ἐκ τῶν τῆς Ἀνατολῆς μερῶν ἄχρις ὀρίων Περσίας ἐν τῷ τόπῳ τῷ καλουμένῳ Μονοδενδρίῳ. Εἰς ταύτην πιστεύοντες τὴν προφητείαν ἔσπευσαν πάντες νὰ καταλείψωσι τὸν κίονα τοῦ σταυροῦ ἐξόπισθεν αὐτῶν καὶ νὰ συμβεύσωσιν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν. Ἀπέβη δὲ τὸ πλῆθος τοσούτῳ μείζον, ὅσω πολλοὶ μὲν σωφρονέστεροι εἶχον ζητήσαι νὰ διαφύγωσι διὰ τῶν πλοίων, ἀλλ' οἱ πωλοροὶ τῆς πόλεως, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χρησιμοῦ οἰστρηλατούμενοι, ἔκλεισαν τὰς θύρας τοῦ παρὰ τὸν Κεράτειον τεῖχος, καὶ ἐβρίβαν τὰς κλεῖς εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅθεν ἐντὸς ὀλίγου ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς ἐγένετο πλήρης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ δ' ἀναριθμητοὶ οὗτοι ὄχλοι, κλείσαντες τὰς θύρας καὶ ἰστάμενοι κάτω καὶ ἄνω ἐν τοῖς περιουλίαις, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, περιέμενον σωτηρίαν. Ἀλλὰ δὲν παρήλθε πολλὴ ὥρα καὶ οἱ Τούρκοι εἰσβαλόντες ξιφῆρεις ἤρχισαν ν' ἀρπάξωσιν ἕκαστος καὶ νὰ δεσμεύωσι τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον, ἀπάγοντες αὐτοὺς ὡς ἀγέλας καὶ ποίμνια προβάτων· ἄλλοι δὲ ἐτραπήσαν ἐπὶ τὰ ἱερά καὶ πολύτιμα τῆς ἐκκλησίας σκεῦη καὶ κειμήλια καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας, διαρπάξοντες τὰ πάντα, ὡς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ ναὸς ἔμεινεν ἔρημος καὶ γυμνὸς τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ. Οὐδὲ εἰς ταῦτα ἀρκοῦμενοι ἐξετραχηλίσθησαν εἰς πολλὴν ἄλλην κατὰ τῶν αἰχμαλώτων ἀκολασίαν καὶ πολλὰς ἐπεχείρησαν ἐν τῷ ναῷ καταστροφάς. Ταῦτα ἐγίνοντο ἐνταυθὰ τε καὶ ἀπανταχοῦ τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Μεχμέτ Β' ὅστις δὲν ἠθέλησε κατ' ἀρχάς νὰ

γίνῃ μάρτυς τῆς λεηλασίας, ἀπεράσισε τελευταῖον νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν πόλιν ἐν συνοδίᾳ τῶν βεζυρῶν καὶ τῶν ἀυλικῶν καὶ τῶν σωματοφυλάκων, καὶ ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας. Ἐκεῖ ἀφικόμενος ἀφιππευσε καὶ εἰσελθὼν ἐξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ. Παρετήρησε δὲ ἀμέσως στρατιώτην θρασύτητα διὰ πελέκως ἕνα τῶν λίθων τοῦ ἐδάφους. Διατί, εἶπε, προξενεῖς τὴν ζημίαν ταύτην; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ἕνεκα πίστεως. Ὁ παροργισθεὶς σουλτάνος ἐπάταξεν αὐτὸν καὶ ἀνεφώνησεν· «ἀκοεῖ ὑμῖν ὁ θεσσαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία· αἱ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ἐμαὶ εἰσίν». Καὶ ἐνῶ οἱ ἀκόλουθοι ἐκλύσαντες τὸν στρατιώτην ἐκ τῶν ποδῶν ἔρριψαν ἔξω ἡμιθανῆ, ὁ Μεχμέτ Β' κελεύσας ἕνα τῶν περὶ αὐτὸν ἱερέων ν' ἀναβῆ ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος καὶ νὰ καλέσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν, πρῶτος αὐτὸς ἐτέλεσε τὸ θεσκευτικὸν τοῦτο καθήκον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης· καὶ οὕτω ἀμειβεθεὶς ὁ μέγας ἐκεῖνος ναὸς ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀφωσιώθη ἔκτοτε εἰς τὴν λυτρίαν τοῦ Ἰσλάμ.

[Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ κ. Κ. Παπαρηγοπούλου].

*
* *

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς «Ἁγίας Σοφίας» συγκεντροῦνται ὅλες τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας ἡ διάρκειά· ἡ καρδιά τοῦ χριστιανικοῦ ἀναγκαστοῦ πάλαι, καὶ ἡ θρησκεία μετὰ τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας προσηλοῦσι τὴν προσοχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ πλέον ἀδιόφρου. Πόσα καὶ πόσον παράδοξα πράγματα ἐτελέσθησαν, ἐν διαστήματι 1300 ἐτῶν, ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου! Στέψεις Ἀυτοκρατόρων, Πατριάρχων ἐνθρονίσεις, θριάμβων καταγωγαί, αἰρετικῶν κατακρίσεις, ὄλαι τῆς Γραικορωμαϊκῆς ἱστορίας αἱ ἐπίσημοι πράξεις εἶνε συνδεδεμέναι μὲ τοῦ ναοῦ τούτου τὴν ἱστορίαν. Ἐδῶ τέλος ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῇ 29 Μαΐου τοῦ 1453, συνέρρευσαν σωρηδὸν οἱ ἄθλιοι πολῖται, ἄνδρες πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, γυναῖκες μὲ τὰ βρέφη εἰς τὰς ἀγκάλας, μοναχοὶ καὶ μονάζουσαι, ὄλοι συμπεφυρμένοι καὶ καταπεπληγμένοι. Συνέτρεχον δὲ, οὐχί, καθὼς ἴσως ἤθελεν ὑποθέσῃ τις, ὡς πρὸς ἀπόρρητον φρούριον, ἀλλ' ἐναγόμενοι ὑπότινος παλαιοῦ χρησιμοῦ, λέγοντος ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐμελλον νὰ κόπωνται ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἄχρι τοῦ Πορφυροῦ κίονος· ἐκεῖθεν δὲ, κατ' ἐπιφάνειαν ξιφφόρου Ἀγγέλου, οἱ διωκόμενοι τέως ἐμελλον νὰ λάβωσι διωκόντων θέσιν, καὶ, κατακόπτοντες τοὺς Τούρκους αὐτοὶ, νὰ ἐξώσωσιν αὐτοὺς τῆς πόλεως. Ὑπὸ τοιούτων ἐλπειῶν ἐλπίδων ἀνεπτοημένοι οἱ δυστυχεῖς, ἔσπευδον, καταλιπόντες τὰς οἰκίας αὐτῶν, ν' ἀφήσωσιν ὀπίσω, τίς ταχύτερον, τὸν περίφημον κίονα «Καὶ αὕτη ἦν ἡ αἰτία, λέγει ὁ Δούκας, τῆς εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν φυγῆς. Ἐγένετο οὖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς πλήρης ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ κάτω, καὶ ἄνω, καὶ ἐν τοῖς περιουλίαις, καὶ ἐν

παντὶ τόπῳ ὄχλος ἀναριθμητός. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας, εἰστήκεισαν, τὴν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου σωτηρίαν ἐλπίζοντες». Οἱ Τούρκοι ἐν τούτοις, σφάζοντες, διαρπάζοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες, ἐφθασαν ἄχρι τοῦ ναοῦ, καὶ συντρίψαντες τὰς πύλας, ἐχώρησαν ξιφῆρεις ἐντὸς, ἀντίστασιν κατ' ἀρχὰς ὑφορώμενοι· ἀλλ' ἀφ' οὗ εἶδον τὸν μυριαριθμὸν ὄχλον ἐκεῖνον ἄοπλον, ἐκπληκτον, καὶ εἰς οἰμωγὰς καὶ θρήνους μόνον διαλυόμενον, «ἐκαστος τὸν ἴδιον αἰχμαλωτον ἐδέσμευ, ὡς πρόβατον· οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ ὁ ἀντιλέγων ἢ μὴ προδίδους ἐκυτόν». Ὁποῖα σκηνὴ φρικώδης, ἄξια τῆς γραφικῆς τῶν Γεράρδων καὶ Βερνέτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος! ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὀλολυγαί, νηπίων κλαυθμυρισμοί, ὄλα τῆς βίας καὶ τῆς ἀπελπισίας τὰ εἶδη! «Καὶ ἦν ἰδεῖν ὄραθους ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ, ὡσπερ ἀγέλας! Περὶ δὲ ὀγδόην ὥραν τῆς ἡμέρας εἰσῆγει καὶ ὁ Σουλτάνος ἐντὸς τῆς πόλεως σὺν τοῖς αὐτοῦ Μεσάζουσι καὶ ἑτέροις Σκτράπαις. Κατελθὼν δὲ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀποβάς τοῦ ἵππου, καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς¹, ἐξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ. Εὐρῶν δὲ ἕνα Τούρκον κατεμάξαντα μίαν τῶν μαρμαρῶν ἐκείνων, αὐτὸν μὲν ἠρώτα, τίμη τρόπον φθέρει τὸ ἔδαφος; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο Ἐνεκα πίστεως. Αὐτὸς δὲ, τείνας τὴν χεῖρα, παίει τῷ ξίφει τὸν Τούρκον, λέγων καὶ τοῦτο· Ἄρκει ὑμῖν ὁ θεσσαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία· αἱ δὲ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ἐμαὶ τυγχάνουσιν. Ἐκλύσαντες δὲ τὸν τοῦρκον ἐκ τῶν ποδῶν ἔξω ἡμιθανῆ ἔρριψαν. Αὐτὸς δὲ κελεύσας ἕνα τῶν αὐτοῦ ἱερέων, ἀνέβη ἐπ' ἄμβωνος, καὶ διελάλησε τὴν αὐτῶν προσευχὴν. Αὐτὸς δὲ, ἀναβάς ἐπὶ τῆς Ἁγίας τραπέζης, ἐποίησε τὴν προσευχὴν».

Σ. Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

Η ΚΑΛΗ ΛΑΒΕΤΩ

[Ἐκ τῶν τοῦ Οὐγγρου μυθιστοριογράφου Jokai].

Πρὸ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν ἀπέθανεν ἐν τῇ ἄνω Οὐγγαρῇ ἀλλόκοτος γέρον διακστής, ὅστις εὗρε λίαν παράδοξον τρόπον νὰ γίνεταί λόγος περὶ αὐτοῦ πολὺν χρόνον μετὰ τὸν θάνατόν του.

Καὶ ἰδοὺ πῶς.

Εἶχε τρεῖς ἀνεψιῖς Ἑρμίνην, Ἰωσηφίαν καὶ Ἀγνήν, διασήμεους ἐπὶ θαυμασία καλλονῇ. Ἐκάστη δὲ τῶν τριῶν τούτων ἤρχετο συνεχῶς εἰς τοῦ Θεοῦ καὶ πάντοτε κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐπισκέψεως ἀποχαιρετίζουσα αὐτὸν, ἐπανελάμβανε τὴν ἐρώτησιν ταύτην·

1. Ἐκ τούτου ἀποδείκνυται ἐσφαλμένη καὶ ἡ παρὰ πολλοῖς τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν ἐπαναλαμβανόμενη φήμη, ὅτι ὁ Μεχμέτ, εἰσελθὼν ἔριππος ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἐπέξευσε ἐπὶ τῆς Ἁγίας τραπέζης, καὶ τοῦτο, λέγουσι, κατὰ παρακλήσιν τῶν περὶ αὐτὸν, ὅτινες τὸν ἐπληροφόρησαν ὅτι καὶ οἱ εὐγενεῖς τῶν Γραικορωμαίων ἔριπποι εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ναὸν, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀυτοκράτωρ, ὡς γνωστὸν, εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔφινε καὶ τὸ στέμμα του καὶ τὸ ξίφος του εἰς τὸν νάρθηκα.